

הרבנות הראשית בעיני הרבנים הראשיים

כתיבה | הרב ענזי, מפקח ארצי על רבני בתי הספר

מאמר זה שנכתב לרגל מאה שנה להיווסדה של הרבנות הראשית, תרפ"א – תשפ"א, מביא בפניכם את נאומיהם של הרבנים הראשיים על יסוד הרבנות הראשית לישראל, ותפקידם של הרבנים הראשיים בפועל, תוך השוואה ודגשים ייחודיים לכל אחד מהם.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל עמל לכינון הרבנות הראשית לישראל, בתור 'הנשמה הרוחנית של האומה שקמה לתחיה'. הוא כיהן כרב הראשי לישראל משנת תרפ"א עד לפטירתו בשנת תרצ"ה.

בנאומו בוועידה לסידור הרבנות הראשית לישראל קבע:

"העבודה לתחיית האומה בארצה מצד הקודש שבה והסיוע מצד הרבנות לכל דבר מעשי כללי שיש בו משום תיקון של צבור באמונת רוח ואהבת אמת תגלה ותפרסם את הוד קדושת הרבנות ואת יפעת כבודה; ועוד הפעם ידע ישראל כי אנשי קודש הם רבניו אשר דבר ה' בפיהם. הסדור החברתי של הרבנות מוכרח להיות על ידי ארגון תדירי בכתב ובעל פה, על ידי אסיפות ועיתונות, וקשר הדדי תמידי מוכרח להיות להרבנות עם כל כח פועל בחיים בארץ על ידי השתדלות מתמדת לקרב את הלבבות ולהכניס רוח של שלום בין כל הסיעות והמפלגות על ידי רגשות הקודש שהם שווים לכל הנשמה אשר לבית ישראל. סכסוכי המפלגות וניגודיהם צריכים להיות רחוקים מלב הרבנים והם חייבים להביט בעין טובה על הכול, להסתכל רק על חלק הטוב שיש בכל סיעה ובכל מהלך של חיים ולהשפיע על ידי זה רוח של קדושה, של אמונה, של הכרה יהדותית טהורה על כל החיים הכלליים של האומה בחומר וברוח.

זוהי התכנית הכללית הדרושה להיות לעינינו לכל אלה החפצים בהחזרת כבוד הרבנות ובהגברת השפעתה הרוחנית על כל מהלך התחיה הלאומית המרגשת בימינו ולעינינו".

(התור שנה א. גיליון ב', תרפ"א, מאמרי הראי"ה, עמ' 455 והלאה)

הרב תכנן שהרבנות הראשית לישראל תהיה מעל המחלוקות והמפלגות, וארגונה יהווה בסיס לרוח של שלום. הרבנות בעיניו מייצגת את הקדושה ואהבת האמת. הרב סבר כי הרבנים יוכלו להשפיע על רוחה של

האומה, שכן הרבנות הראשית תשפיע גם על הרבנות המקומית, המביאה את דבר ה' בכל האמצעים, בהתבוננות בעין טובה על הכול.

כאשר הושמעה טענה "על ידי השמאלנים המתונים, שהם מעוניינים בתחיית היהדות אבל לא באפוטרופסות היהדות על החיים" (שם 457), מרן הרב קוק השיב:

"היהדות היא האידיאל של האומה כולה. מעולם לא חשבתי ולא עלה על דעתי דבר שלטון הרבנות על כל החלקים החילוניים שלנו. כוונתי לאידיאל של היהדות – שהרבנים הם נושאי – שהוא יהיה המשפיע על כל חיינו. אני חושב ומאמין, כי באפיקורסות היהודית הגדולה ביותר, יש יותר אמונה מאשר בבתי-תפילה של עמים אחרים. אין אצלנו שני כוחות, הננו כולנו גוי קדוש, ואני שואף לאותו היום שבו תתגדל ותתרומם קרן היהדות הרוחנית האידיאלית כמו שהייתה בתקופת הנביאים. ואז ממילא ילך כח הקדושה ויתפוס את כל חלקי החיים החילוניים באהבת רעים ובחיבה פנימית טבעית, הנובעת מעומק הנשמה הישראלית המשותפת לכל בני ישראל".

הרב למעשה מבאר, שאין הפרדה בין היהדות לאומה. כולנו גוי קדוש, וההנהגה הרוחנית תחבר את העם באהבה ובקירוב לבבות.

הרב יעקב מאיר זצ"ל, שנבחר לראשון לציון ולראש הרבנים, יחד עם הרב קוק בשנת תרפ"א, וכיהן בתפקיד עד פטירתו בשנת תרצ"ט, קבע עוד בשנת תרס"ו (בהיבחרו לחכם באשי):

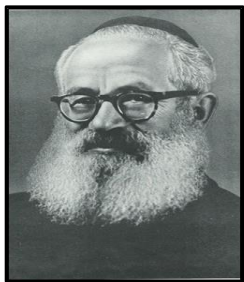
ידע ידעתי את צרכי עמנו בארצנו, בימינו ובזמננו, על כן הקדש אקדיש את כוחותיי וכישרונותיי שחנני אלוקים בהם להבטחת מצב עדתנו האומללה, להיות למליץ טוב בין עם ישראל ובין הממשלה (–הטורקית ת.ע.) למען ידע כל עמנו ליהנות מהזכויות שזכתהו בהן וקרן ישראל יורם פה בכבוד. השתדל אשתדל להנהיג סדרים נכונים וישרים בכל עסקי וענייני הקהל למען ינהג הכול על פי הצדק היושר והחוק. ...עשה אעשה כל אשר ביכולתי להיטיב את מצב החכמים, העניים, היתומים והאלמנות, אשפט את משפטם, אריב את ריבם נגד מי שתקיף מהם ואביא לכולם הרווחה. היטב איטיב את חנוך בני הנעורים, על ידי סדרים ומשטרים טובים בהת"ת עד הביאי אותו למדרגה כזו שממנו ייצאו תלמידים מורי הוראה בישראל ויהיו לתפארת לעדת הספרדים בירושלים... בקצרה, את כל כישרונותיי, את כל כוחותיי ואת חיי אקדיש לטובת עדתי. עד יומי האחרון אעבד להרמת קרן עדתי, להטבת מצבה בחומר וברוח, ועדתנו תשוב לפרוח ולשגשג כמקדם וה' ישפת שלום.

גם הרב יעקב מאיר זצ"ל ראה את ערך השלום בבסיס למלאכת הרבנות וכשמונה לראש הרבנים בארץ הקודש, הוסיף וציין:

"היהדות הדתית שבארץ... מעוניינת בראש ובראשונה במוסדה של הרבנות בתור מוסדה הרוחני העליון, היא רואה רק בשיטה של בחירת הרבנות ערובה לשמירת אופייה וצביונה של הרבנות בישראל... שהיא נשמתה ורוח אפה".

הרב מדגיש שהוא מכיר את צורכי העם בארץ ושהוא יהיה מליץ טוב בפני הממשל הטורקי. הוא מודיע כי יערוך סדרים נכונים וישרים, על מנת שהכל יתנהל לפי הצדק, היושר והחוק. בדאגתו לחכמים הוא לא דואג רק לרבנים אלא להשכלה בכלל.

הרב מפנה תשומת לב מיוחדת לנושא חינוך בני הנעורים, שכן הוא רואה בחינוך גורם להכשרת מורי הוראה בישראל. הרב אינו אחראי רק על הטבת הרוח, אלא גם על הטבת החומר. כפי שהודגש גם בדברי הרב קוק, מטרת הרב היא פריחת היהדות והרבנות היא נשמת אפה של היהדות.

הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, שזכה להיות הרב הראשי לפני הקמת מדינת ישראל וגם לאחר הקמת המדינה, כיהן ברבנות הראשית לישראל משנת תרצ"ז עד פטירתו בשנת תשי"ט. הרב מתייחס ליחס שבין מדינת ישראל לבין היהודים בגלות:

"אם בדרכי תלך ואת משמרת תשמור וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמור את חצרי ונתתי לך מהלכים", מה משמע ביתי וחצרי? ביתי: לעם ישראל ישנו רק בית אחד, הבית הלאומי שלנו – ארץ ישראל ולא שום ארץ אחרת מחוץ לארץ ישראל. בארץ אחרת אנו אורחים פה הננו בעלי הבתים. פה הבית שלנו. בארצות אחרות אומרים לנו קודם "אתם אורחים", ואח"כ "אתם אורחים לא רצויים". קהילות ישראל שבארץ ישראל הן ה"בית", וקהילות ישראל שבחו"ל, שהן הפרוזדורים, שמהם מובילה הדרך אל הבית, הן "חצרי". עלינו לדאוג לבית, אך אין גם לשכוח את חצרי. רק אז יקוים "כי שפתי כהן ישמרו דעת".

הרב רואה בארץ ישראל את הבית, ועם זאת תפקידנו לשמור על הקהילות בחוץ לארץ, שהן הפרוזדור לארץ ישראל. על עם ישראל צריך להרגיש בארץ ישראל כבעל הבית ומתוך כך יוכל העם בארץ ללמד תורה לכל העולם. המשך הפסוק "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו".

בדבריו על תפקידי הרבנות הוא כותב שם:

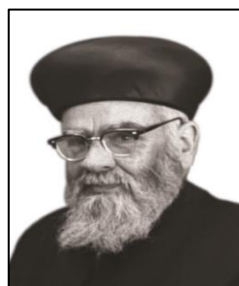
"חוקי הטבע יכולים להשתנות ברצון השם, אך החוקים האחרים "דרכי ה' לעשות משפט וצדקה" – אינם ניתנים להשתנות. כביכול, הקב"ה בעצמו זקוק לחוקים אלה של צדק ומשפט. "השופט כל הארץ לא יעשה משפט" – דרכי צדק ומשפט אלה של השם – הם המהווים את האתיקה היהודית, מוסר היהדות".

הרב הדגיש מאד את ערך המשפט. ראיית התורה כמשפט מובילה להבנה כי לא ניתן לשנות את חוקי התורה, בשאיפה ל "השיבה שופטינו כבראשונה".

הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל, הראשון לציון בשנים תרצ"ט- תשי"ג, שהיה עמיתו של הרב הרצוג, מזכיר אף הוא בדבריו את המשפט והצדקה:

"השופט הישראלי אינו ממלא תפקידו בשלמות בעשותו משפט כתוב, אלא הוא מצווה לצדק המשפט גם בניגוד למשפט, וכן ציוו רז"ל את דיני ישראל ואמרו "צדק את הדין ואחר כך חותכהו" (סנהדרין ז', עב'). .. זהו צדק שבמשפט, אולם יש גם צדקה שאחרי המשפט: לעמוד לימין עשוקי חמס... ואם רואה הפרנס אדם מישראל עובר עבירה ואינו מוחה בידו נענש עמו... ואם נאמר הדבר בעבירה קלה... על אחת כמה וכמה בעבירות יסודיות שהן שקולות ככל התורה כולה, כגון חילול שבת ומועד, פריקת עול תורה ופריקת עול הציבור והלאום וחילול שם שמים וכבוד ישראל שבהם מצווה הפרנס בישראל למחות ולהוכיח להשפיע וללמד תועים בינה ולקרב ישראל לאביהם שבשמים. אלה הם דברים שהם בגדר משפט וצדקה, אבל יש צדקה הקודמת למשפט, בבחינת "בצדקה תכונני". צדקה זו שהיא לפני המשפט ויסוד המשפט מתרחבת על כלל האומה להקדים הצדקה למשפט: להעמיד שופטים צדיקים, הנהלה ישרה וצודקת לכל העם שלא יהא בה משוא פנים ליחיד ולא לצבור, הנהלה אובייקטיבית גמורה ומוחלטת שנותנת שוויון גמור לכל יחיד ויחיד ולכל העם בכללו, והנהלה צודקת ונאמנה לנשמת העם ורוחו שומרת מכל משמר בדיבור ובמעשה בהשפעה ובהדרכה את צביונו ואופיו, רוחו ונשמתו ותקוות גאולתם של האומה כולה".

ראיית הערך של צדקה ומשפט מובילה להנהגה ישרה ואובייקטיבית. הנהגה צודקת ונאמנה שומרת את צביונו, רוחו ונשמתו של העם כולו.

הרב יצחק נסים זצ"ל, ממשיכו של הרב עוזיאל בכהונת הראשון לציון בשנים תשט"ו – תשל"ג, דיבר על ייחודיות בתפקיד הרב הראשי בדורנו:

"למעמד זה יש גם זכות מיוחדת. זכות שלא הייתה נחלתם של הדורות הקודמים. זוהי הפעם הראשונה שהכתרה נעשית במדינת ישראל, שנתחדשה בעזרת ה' לאחר אלפיים שנות גלות וחורבן. בזמנם של כל אותם גדולי ישראל, שישבו על כיסא רם זה, לא היו בארץ הקודש אלא כמה מאות נפשות מישראל,

ועתה זכינו שיהיו בה יותר ממאה וחמישים רבבה. דורנו זה זכה לחזות בבניינה של ארץ ישראל, בקיבוץ הגלויות בתוכה, בהרחבת יישובה ופיתוחה".

בעוד הרבנים שהוזכרו עד עתה לא מונו במדינת ישראל, הרי הרב יצחק נסים בחר לציין בהכתרתו שזכה לקבל את המינוי במדינת ישראל. בעת מינויו היה גם ציבור גדול שהתקבץ בקיבוץ הגלויות. הוא ראה בבניין ארץ ישראל חלק מתהליך הגאולה.

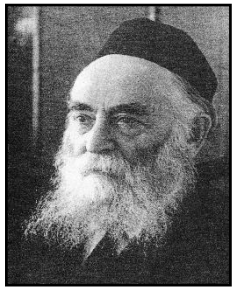
בהמשך דבריו הוא מדגיש:

"רבני ישראל צריכים ליתן את דעתם על המצב ויחד עם הרשות לדאוג למציאת פתרון. תשומת לב ראויה מצד המדינה תוציא ממסגרת מוגבלת את המנהיגות הרוחנית של העם לישע הגולה, להביא אליה את דבר ה' ולהגביר הקשר בין העם לארצו".

תפקידה של המדינה לדאוג לקהילות שבחו"ל, בדומה למה שהזכיר הרב הרצוג, בכך שתביא את דבר ה' אל הקהילות ותגביר את הקשר בין העם לארצו.

הרב איסר יהודה אונטרמן זצ"ל, הרב הראשי לישראל משנת תשכ"ד עד לשנת תשל"ב,

אמר בנאום ההכתרה:

"משחר ילדותי חונכתי להיות דבק ביהדות והגעתי להשפיע מזוי אורה על אחרים וגם להשתתף בעבודת הציבור. על ידי כך זכיתי להיות רב ורועה רוחני לבני ישראל בקהילות שונות וראיתי ברכה בעמלי, וזה סלל לפני הדרך להיבחר לפני שמונה עשרה שנה, לרב ראשי בעיר הגדולה והמפוארת תל אביב יפו. בשמחה רבה עליתי לארצנו הקדושה, התמסרתי בכל כוחי לעבודת הרבנות בכל הקופה אחרי שראיתי בה שאיפת חיי, וזה נתן לי סיפוק נפש רב. כשקמה מדינת ישראל ראיתי בזה אות ומופת גלוי, כי פקד ה' את עמו לקבץ נדחי ישראל ולהכין הדרך לגאולה השלמה והשתתפתי ככל האפשר בביסוסה של המדינה, בחומר וברוח.

עתה הפליא ה' השם חסדו עמדי, כי זכיתי להיבחר לרב הראשי לישראל, לשבת על הכיסא הרם שעליו ישבו גאונים וצדיקים גדולי ישראל זכר צדיקים וקדושים. מה רבו מעשיך ה' ומה עצומה מדת טובך ליראיך. ומתוך הכרת החובה על רוב הטובה והחסד, הריני להביא קרבן מנחה, בזה שאתחייב להקדיש כוחי ומרצי לתפקידים הגדולים והקדושים שהטילו עלי. וברצות ה' אתאמץ להמשיך ולהתקדם באותו הכיוון שקבעו הרבנים הראשיים שקדמוני, מתוך צפייה לסייעתא דשמיא בכל שטחי הפעולה".

הרב מדגיש ש"משחר ילדותו" הוא מתכוון לתפקיד ההנהגה הרבנית. בדומה לדברי הרב יעקב מאיר זצ"ל, שציין את החינוך בתלמוד תורה כבסיס להכשרת מורי הוראה בישראל.

גם הוא רואה שייכות בתפקיד הרבנות להובלת היהדות, גם לחומר וגם לרוח, כדברי קודמיו, והוא חש מחויבות גדולה להמשיך את דרכם של הרבנים הגדולים שהיו לפניו, בהובלת התורה והעם בארץ הקודש. הרב פונה אל המאזינים "המחזיקים בכתר התורה והדוגלים בכתר מלכות, אישים רמי מעלה וראשי הציבור, שופטים ומנהיגים, חכמים וסופרים":

"אנא המשיכו באותו הכיוון, לתת תוקף לעבודתנו. על ידי כך נצליח ללכד את הכוחות שבציבור למטרה קדושה, להרים את הציבור לגובה מוסרי ולחבב עליהם את תורת הקודש ומצוותיה. להשתיק את יצר הפירוד והפילוג ולהרחיק חשדנות יתר ומשפטים קדומים זה כנגד זה, הגורמים ליחס עויץ מצד כל חוג את משנהו מחוסר הכרה נכונה במעלותיו וסגולותיו של חברו.

עזרתכם ובסייעתא דשמיא נצליח להרים קרנה של האומה בחומר וברוח, בארץ וגם בתפוצות הגולה ולתרום תרומה חשובה לביסוס החיים במדינת ישראל בכל המובנים".

הרב, קורא לאחדות סביב התורה. בעיניו הדאגה לקהילות חו"ל היא מתפקידי הרבנות בארץ.